UNIVERSAL LIBRARY
OU_204777
UNIVERSAL LIBRARY

కాందిశీకుఁడు

★

జి. జాషువ

సర్వస్వామ్యాలు గ్రంథకర్తవి

మూల్యం 1/-

ప్రభాత ప్రెస్ - నెల్లూరు.

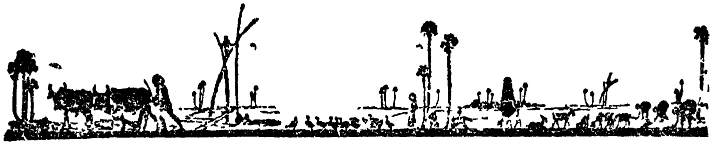

భూమిక

★

రసజ్ఞులగు పఠితలకు—

ఇందలి కథ కేవలము కల్పితము: ఆంధ్రుఁడగు నొకఁ బర్మా కాందిశీకుఁడు ప్రాణభీతిచేఁ బరువులిడి భయంకర గిరి గహన నదీనదములను నుత్తరించి కొండొక రేయి నొక కీకారణ్యమును బ్రవేశించి, చిక్కువడి కష్టములను దలపోసికొనుచు క్రూరసత్వముల నానావిధ భీషణఘోషణంబుల కులుకుచు నిట్టట్టు నడయాడుచుండ, మానవ కపాల మొకటి వాని పాదములకు దగులఁగా, నులికిపడి కొంతవడికి నిబ్బరించి, దానివంక నారయుచు మరణస్తవము చేయుచుండ, నప్పునుక పకపకనవ్వి కుశల ప్రశ్నము చేయును. పాంథుఁడా వైచిత్ర్యమున కద్భుతపడి దానితో ముచ్చటించును. అక్కపాల పాంథులకు జరిగిన వాదోపవాదములే యిందలి కథావస్తువు.

నిరపరాధులగు మానవులను నిష్కారణముగా నాహుతిఁ గొనుచున్న నేఁటి ప్రపంచ యుద్ధభీషణ కాలమున శాంత్యహింసల యౌత్కృష్ట్యములను స్థిరీకరించుటయే నా యాశయము,

"కేవల కల్పనాకథలు కృత్రిమ సత్త్వములు" అని భట్టుమూర్తి సిద్ధాంతము; కాని, కాలపరిణామము ననుసరించి కవి నావేశించిన సత్త్వమును వ్యక్తీకరించుటకు కత డెన్నియో పదకములను సృష్టించుకొనును; అవి హృదయంగమములై రసోత్పత్తిని గల్గింపఁజాలినచో, కల్పితాకల్పితకథావివక్షకు తావులేదని నాయభిప్రాయము. ఈచర్చ రసజ్ఞులకు వదలి ప్రకృతమునకు వత్తును.

నేనీగ్రంథమును నెల్లూరు వాస్తవ్యులును, రసికోత్తంసులునగు శ్రీయుతులు తిక్కవరపు రామిరెడ్డిగారి యర్ధాంగలక్ష్మియును, పతివ్రతా తిలకమును, కీర్తిశేషురాలునగు (శ్రీ) సుదర్శనాంబగారి పవిత్రాత్మ కంకితము చేయుచున్నాను.

నాయందవ్యాజమయిన యనురాగమును వహించి, నన్ను పలుమారు నాహ్వానించి సత్కరించి, యీకృతి రచనకు నన్ను ప్రోత్సహించిన శ్రీ రెడ్డిగారి కోమలహృదయము, వారి నిరాడంబర చరిత్ర, వారి విశ్వమానవ సమత్వదృష్టి, వారి విమర్శనా నైపుణ్యము, నాహృదయము నెంతయు నాకర్షించినవి. తిక్కన జయంతి సందర్భమున వారినలంకరించిన పద్యముల నిందు పొందుపరచుట యప్రస్తుతము కాదనుకొందును.

కువకువలాడు క్రొందెంపుఁగు
కోకిల కామసిరైన యిమ్మహో
త్సవసమయంబునన్ జనయి
తన్ దనియింపఁగ నూరువార్షకో
కవుల బహూకరించు గుణ
గణ్యుఁడుదారగుణైకశోభి, తి
క్కవరపు రామిరెడ్డి కవుగాత
మనామయ సౌఖ్యసంపదల్!

శ్రీయుతులు

తిక్కవరపు రామిరెడ్డిగారు

కలంత్రశ్ సోదర రెడ్డినృపతుల ఖ
డ్గ నాట్యములన్ వెంగ్రసీ
మలు శోభిల్లెను నాఁటి సత్కవుల
సన్మానోత్సవానంద రే
ఖలు శేకత్రిష్టిఁ గ్రన్థకర్త, రసికలో
కశ్రేష్ఠ! మీ బోటిరి దా
తల చేయూఁతల నుద్భవిల్లెనకు గా
దా నన్నయల్ తిక్కనల్!

మరియు, నీకావ్య రచనా సందర్భమున శ్రీరెడ్డిగారు నాకొసంగిన సలహాలు అమూల్యములై నాకెంతయు నుపకరించినవి; అందులకు వారికి నే నెంతయు కృతజ్ఞుఁడను.

భాషాభిమానము సన్నగిల్లిన యీకాలమున నిస్సహాయులై చింతిల్లు కవుల కాశాజనకముగా శ్రీరెడ్డిగారు పేట తిక్కన జయంతి మహోత్సవముల నత్యుత్సాహముతో నెల్లూరున తండ్రిగారి పేర నూరార్లక తెలుఁగు కవికి సమర్పించుచు, విశాలకీర్తి నార్జించుచున్నారనుట ప్రశంసా పాత్రము. ఈ గ్రంథము భృత్యబంధవ కామధేనువై, సకల సద్గుణ గణములచే విరాజిల్లి చిన్నప్రసుబ్బమ్మాంబగారి కంకితము చేయబడుటచేత, నే నుదార గుణ సనాథులగు రెడ్డిరాజులతో శాశ్వత బంధుత్వము నెఱపిన వాఁడనైతిని.

శ్రీ రామిరెడ్డిగారు మత్కృతి స్వీకృతికి ప్రతిఫలముగా నాకు సముచిత భూదానమును కలిపి, ఆదరించి నాకవితా వేశమునకు నవనవోత్తేజమును కూర్చిరని చెప్పుకొనుట కెంతయు గర్వించుచున్నాను. వారికి నా హృదపూర్వక నమస్కార సహస్రములు. భగవంతుఁడు శ్రీరెడ్డిగారికిని, వారి సంతానమునకును దీర్ఘాయురారోగ్యములను ప్రసాదించుఁగాక!

నెల్లూరు రెడ్డివర్యులఁగూర్చి నేనుఒకప్పుడు వ్రాసిన క్రిందిపద్యము నిట నుదహరించుట అప్రస్తుతము కానేరదు.

మునుపు పలెనాటి బ్రహ్మనాయుని కృపాణ
దళములెత్తిన యస్పృశ్యతా నివార
ణోద్యమ ప్రరోహము ప్రాయుచున్న దిపుడు
రెడ్డిరాజుల నెల్లూరి గడ్డమీద!

సిరులు గల్గియు గర్వదూషితులుగాక,
దేశ దారిద్ర్యవారణ దివ్యదీక్షఁ
బరితపింతురు రెడ్డి భూపాలవరులు,
కరుణగలవారు మధుర విగ్రహులువారు.

నెల్లూరు,
5 ఏప్రిల్ 1943.

—జి. జాషువ.

కృతిసమర్పణ
పుణ్య దినము

స్వర్గీయ

శ్రీ తిక్కవరపు సుదర్శనమ్మగారు

అంకితము

పైదలి మిన్నయుం గడుపు పండిన

చల్లనితల్లి, దొడ్డము

త్తైదువ, రామిరెడ్డ్యలఘుదాతృ

సతీమణి, కీర్తిశేషురా

లాదరణీయ మంజుల గుణాలయ!

సాధ్వి! సుదర్శనాంబ, స

మ్మోదమెలర్ప నాదుకృతి పుష్పవనంబు

నలంకరించుతగా!

వినుతింపఁదగు నీ మనోహరుఁడు
గంభీరస్వభావుండు, నీ
కనుల న్నిత్య నివాసముండిన శుభా
కారుండు, నీపేర నీ
తెనుఁగుంగబ్బము వ్రాయఁబూనె ననురక్తిన్
దాల్పుమమ్మా! సువ
ర్ణదేవీ! ఘనదేవభూముల మహాంధ్ర
జ్యోతిముట్టింపఁగన్. 2

పాలిచెన్ గ్రిమ్మరపిండపుత్తనమున్
ముత్యాలపందిళ్ళ ప్రోం
దెలుఁగుం గైతకు నీ మనోహరుని
దాతృత్వ ప్రభావంబునన్,
నెలవేర్పడ్డది నా కవిత్వమునకున్ మే
వాగడంబంకా, ధ్ర
గల తల్లీ! నినుఁగూడి నేర్వఁగలవింకం
బ్రోన్నతాకూతముల్. 3

సంతానంబులనీడలన్ విరులసెజ్జల్
నీకుఁ గల్పించుమన్
బంతుల్ దీరి నిలింప కన్యకలు నీ
పాదంబులొత్తన్ సతం

బంతులు బంతులు లేసి సౌఖ్యముల
నైక్యంబును నివేర్చగా
సంతోషింతువా! తల్లి! మత్కృతి
భుజిష్యాసహచర్యంబులన్. 4

పూజాభాజనమైన లోకవరపుం
బుణ్యాన్వయంబునన్
దేశరేఖలు దిద్ది నావలఘు
పాతివ్రత్య ధర్మంబునన్
సౌజన్యంబున, నోసువర్ణన
మహాసాధ్వీ శిరోరత్నమా!
రాజన్యోత్తములెల్ల నీస్మృతి
యలంకారంబు నీకిత్రికిన్. 5

భౌతికమైన యీ తనువు వాసి,
యనంతయశశ్శరీరవై
యాతన లేని స్వర్గవిషయంబునఁ
గాపురముండియున్ దయా
శీతలదృష్టి నాఁగకృతిఁ జేకొన
నాధునిలోననుండి కం
జేతులు సాఁచు నిన్నునుతిసేయుకునమ్మ
సుదర్శనాంబికా! 6

చల్లని చూపులం బఱచు సంపద
నిత్యము నృత్యమాడు నీ
యిల్లు సమస్తభోగములకిల్లగదా?
త్రిదశాలయంబు నె
ట్లొల్లితివమ్మ? నీకు నయి
యుమ్మలికింపని వేళ లేదు నీ
వల్లభుఁడుఁ సుతాసుతులు బాంధవులుం
బరివార మూర్తులున్. 7

ప్రతిబింబించెడి నీ స్వరూపము
దివారాత్రంబులు చ్నేటికిన్
బరిశేత్రంబులఁ గర్ణపిఘులఁ బ్రతి
ధ్వానించు నాలాపముల్
మతి లోకోత్తరులైన మీ మధుర
దాంపత్యంబు వర్ణించి, మా
నితముయ్యెం గవికోటి, రెడ్డినారసాని,
నీకుఁ గైవారముల్. 8

చెరయుందున్నది చిన్నకూతురు,
కళాస్వీకార దీక్షానిరం
తరుఁడై పుత్రుఁడమేటికారుజని
యున్నాఁడమ్మ! నీపెద్దకూ

తుదఁ దక్కఁగల బిడ్డలుం గోలుప
నీ దుఃఖంబునన్ జీవితే
శ్వరుఁడున్నాఁ, డెటు కాలు నిల్చినది
దేవస్వామి లోకంబునన్? 9

అరవిందుం బరిపూర్ణ మానసమునన్
ధ్యానించి, యంత న్మునీ
శ్వర సందర్శనలబ్ధిచే సకలతృష్ణా
వార్ధులింకించి, త
త్స్వరణాస్పర్శఁ బునీతవై, స్వకులకా
సారంబు శోభిల్లగా
అగపాద ప్రభువుల్ పిల్చితివి,
ధన్యా! గేహినీ రత్నమా! 10

రామకృష్ణుని కృపా రమణీయ దృక్కుల
సంచార మొదవించు చలువదనము
రమణ మహర్షుల కమనీయ వాక్కుల
కాపురంబు వరించు కమ్మఁదనము
ప్రథిత పోతన భాగవత కథారచనలో
చింది చిల్కిన చిదానందబలము
జీవితేశుని సముచిత చరిత్రమునందు
గర్భితంబై యున్న కరుణారసము

అలవరించు కొంచు నాదర్శ గృహిణివై
చల్లినావు ప్రేమ సౌరభంబు,
నీవు నిల్పిచన్న నిత్య నూతనకీర్తి
దసిలిపోదు శ్రీ సుదర్శనమ్మ! 11

ఎలబ్రాయాన ధరాహితార్థముయి
మున్నె సాధ్వి సంతాన మీా
తెలుగుం దేశములోఁ గఠోరమగు
బందీగేహముం జేరి, ని
శ్చల కీర్తింగడియించె? సద్గుణగరిష్ఠా!
సుస్థిర త్యాగ శ
క్తులు నీ సత్వములో రహించు నను
గొంకుక్, రెడ్డి రాజ్ఞీ మణీ. 12

కలహ జ్వాలలఁ గాగు పేదలకు భిక్షా
దానముక్ జేయుచుక్
జెలిమిన్నిపత్తి రెండుపక్షముల పైఁ
జిల్కెక్ సమానత్వముక్
గలఁతక్ జెందక, యూవదాంధ్రమెలమిక్
శంసింప, నెల్లూరిలో
పొలఁతీ! యాశుభవర్తమానము నిలింపుల్
మెచ్చఁ జాటింపుమా! 13

ఎలమి న్నీపతి పంచభక్ష్యములతో
నేటేట దన్పున్ దరి
ద్రుల నీపేర నుగాది పుణ్యదినముందున్,
వస్త్రదానంబులన్
సలుపున్నేటికిఁ దృప్తజిహ్వలు సహస్రింబుల్
నిన్గన్, నీ కుమా
ర్తెల, నీపుత్త్రిల, నీ మనోహరునిఁ
గీర్తించున్ సమంచద్గతిన్. 14

దంపతుల కిరువురకు సను
కంపాగుణమొక్కలీలఁ గలుగను ధర, పు
ణ్యంపుం దంపతులకు మీ
కింపాకుట ప్రజల సుకృతమే హేతువగున్. 15

నిరంబున్ నిరుపేదలందలఁచి
కన్నీరించుచున్ సత్కళా
దనణవ్యగ్రి మనస్కతం దనదు
నాత్మస్వామికి న్నీడగా
ధరణి న్నిల్పక దాటి పోయితి
మహేంద్రక్షోణికి, న్నీహృదయ
తరమందున్న రహస్యమున్ దెలియ
సాధ్యంబౌనె మాబోంట్లకున్? 16

సీ. చరితంబు సత్కవుల నిర్మల
వాణికి గూర్చె వర్ణనా
ధీ చతురత్వమ్ముం, గులసతీమణి
కోటికి గౌరవంబు, సి
పూచిన కీర్తిచే వెలుఁగుపుణ్య
పురంధ్రి సముజ్జ్వలించియున్
దాచికొనెన్ భవత్తనులతం
గబళించి కృతఘ్ను చిత్రమై 17

సీ. నిజనాయకుండు కిరుశోంచిన
సత్కవికోటిలోపలన్
నేనొకరుండ, నాకృతి నీగుణగణంబు
నలంకరించి, స
న్మానితమైనచో దివిజనాథుని
సంస్కృత సత్కవీశ్వరుల్
బూని ప్రశంస సేయుదురు పూత
మెఱుగు తెలుంగుఁ బోదుముల్ 18

మగని మనో విశుద్ధమణి
మంటపసీమల నచ్చువడ్డ సీ
యగణిత సుస్వరూపమున
కచ్చట నిచ్చట పూజసేయుఁ గోరి

న్న గవులతో నెకాగ్గా నెదు
నాకృతి, నీపతి మేలి మన్నన
మిగిలిన పూజ్యవర్తన సు
వీరా! పరిమదంబున నాదరింపుమీ! 19

అలఘు ప్రతిభా రామాభిధానుని మేలి
బంగారు కలుపున బ్రభవమంది,
రామిరెడ్డి గుణాభిరాముని పరిణయంపు
దొరసానియై కుమార గోపురము చేసి,
కొమరులను గాత్రుల నొసప్పులుగా కొడ
మాన్నితా నిభవ విఖ్యాతి నలరి
ఘనతరంబగు శీలము సింహపురి రెడ్డి
వనజాక్షులలో ఘనతావహించి
తనివిం కోరిన భృత్య బాంధవ సహస్ర
భావసీమల నిత్యనివాసమున్న
శ్రీ సుదర్శనదేవి మంజీరరవళి
సతము వినదించుగాత మత్కృతి ముఖమున! 20

సరవిం బెండిలియాడె రెండవ తనూజ
నీకు తమ్ముడు, మం
తిరి గోపాల మనీషి, నేడతండు జాతీ
యోద్యమావేశ బం

సుతవై బంధుసుతవై వరలుచు,
చెరయంగాఁ భర్తతో భార్యయై
పరకాంబోయె, సతీత్వ గౌరవశుభ
శ్రీలం బ్రతిష్ఠించుచున్. 21

నీవున్ ఖడ్గసుతీక్ష్ణతో మెలఁగి, గాంధీ
శాంతి సన్న్యాసి యా
జ్ఞాన ప్రబోధసంపత్తో చే
కనాఁవాసం బైన మార్గంబునన్!
నీ వైరాగ్యముఁ దాఁగను గోరి లక్ష్మి
నీపుణ్యతేజం గని, నీ
నీ వృత్తాంతము నిత్యవేదముగునే
వీరపుణ్యాంగనా? 22

గోసముల్ పొందినావు సేవింపు
లుస్ప్రకాశాలతో బోల్చి నీ
యనుగు గాత్రులును సుమారకులు
విద్యాబుద్ధుల నేర్చి తం
డ్రిని మెప్పించిరి, వంశము దనివి దీరెన్
దల్లి! నీవంటి సా
ధ్వని సేవించి మదీయ కావ్యము
శుభాప్తిం దేలి వర్ధిల్లుతన్. 23

నియమితము జరుగు శిక్షన
జయంతి సందర్భమునందు సత్కృతులకు నీ
ప్రియుఁడొసఁగు నాయనాయులు
స్వయముగ నేటుటఁ గాంధి జనకుని పేరఁ. 24

నివసింపగమ్మ! నీ నవ్వుని మానసమును
విశ్వనాశకి కుల ద్వేషలవము
విహరింపగమ్మ! నీస్వరాష్ట్ర కటకంబు
నిర్దాక్షిణ్యముగ నిర్వింపగాను
రక్షింపగమ్మ! ప్రాక్ శ్రీశ్వసంవిధానం
హైన్యమైన నాటి ఉన్ని వేడిమాలు
నెలకొల్పగదమ్మ! నీ స్వాదయోర్వరు జిహ్వా
స్థాపించుమాకు సత్వసౌరభంబు
నాల్గు దిక్కుల జీవితేశ్వరుని పదము
కొంత సిగ్గుము లైన పరిమార్గములయుంగా
నే కులితైన నీకు పవిత్రమూర్తి
మాసిపోలేక తల్లి నీ మగనిరొమ్ముడవ. 25

గురుదేవుండని గాంధిచే నుతులను మొక్కులు
గాంచి విశ్వాభరా
భరితోద్గాఢ యశస్సుఁగాంచిన కళా
పాథోధి, రంగోదున

క్కఁజడిగం భజియించి నీకొమరితల్
గారాబుఁ బుత్రుల్ సహా
దరుఁజుక్ లీలగడించినారలు ప్రసి
ద్ధంబైన విజ్ఞానముల్. 26

శాంతినికేతనంబున బ్రి
శాంతిమయత్తులు వీనుఁబోట, భా
స్వంత సమాగతేజుఁ డం
వంగకవీంద్రుఁడు విశ్వభారతీ
కాంతకు గీతికాంజలిని
కంఠమునన్ గయిసేయువేళ, నీ
సంతతి యభ్యసించె కవి
సన్నిధి దేశహితైక దీక్షలన్. 27

శ్యామలదేవి, నీవలపు
చక్కని పెద్దతనూజ, భాగిని
ద్యామహనీయురాలై యనుఁగుఁ
దండ్రి మనస్సుహరించి, స్వీయ వం
శామలకీర్తికిన్ దగును
లద్దినదమ్మ సుదర్శనాంబికా,
నోముల నోచినమ్మల త
నూభవ లజ్జలుగా జనింతురే? 28

ఏపాఱు మక్కు వచ్చల
పూపవయస్సునఁ దెల్గుఁబువుబోఁడులలో
దీపమయి తాల్చె నతి వి
ద్యా పుష్పిత సుప్రతిష్ఠ యం. యే.; బిరుదుల్. 29

అమెరికాఖండ దివ్యసభాంతరముల
బత్రికల లంకరింప నుపన్యసించ
ప్రథమపుత్రుండు పట్టాభిరామిరెడ్డి
మొన్న మొన్నన, సుతుల యభ్యుదయగాథ
నీశ్రవోలంకృతంబుగా నెగడుగాదె? 30

ఇంతులకు నెల్ల మేలిమి
బంతియగుచు విభుని మెప్పునఁ బడసిన లక్ష్మీ
కాంతమ్మ త్యాగమునకుఁ
సంతోషించెదరు నేఁడు జాతిప్రముఖుల్ 31

అనసూయ బుద్ధియగు నీ
యనసూయాంబిక సముజ్జ్వలాన్విత శో
ధ్న, యనుఁగుఁ దండ్రి కన్నుల
యనురాగము జూరలాడు ననవరతంబున్. 32

శ్రీమతి శకుంతలాంబ, సు
ధామంజులవాక్ప్రధాన! ధాత్రీశ్వగుణ
శ్రీమహిత, సేమమిచ్చుత,
నీమానసవర్తి విభుఁడు నెగడుసుఖమై. 33

శివకుమారరెడ్డి చిన్నినీకడగొట్టు
ముద్దుపుత్రుఁడెల్ల విద్యలను
గడనసేయుచుండె, ఘనతరంబైన నీ
ప్రేమవృష్టి, విస్తరింపుమమ్మ! 34

పరహితమతి గోపాలయ

చెరసాలకు నగ్గమగుచు జీవితమెల్లన్
గఱకులఁబడితివి, నీసో
దరులున్నినుఁబోలె, పుణ్యాత్ములు పురంధ్రీ! 35

హసితనమునఁ దనమోముఁగల

హసించినగ తెల్గు దేశభక్తులకీవు
గసమునకింపొసఁగించిన
ప్రసిద్ధకథ నీమనస్సుఁ బండించెఁగదా? 36

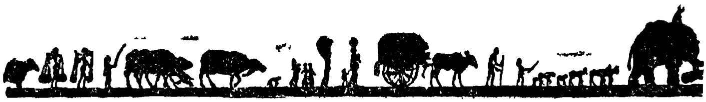

కాంపిశీకుఁడు

రెక్కలతో నభంబున జ
　　రించుచు, దిక్కులనిండ నిప్పులన్
గ్రక్కుచునున్న నేఁటి రణ
　　మృత్యువు సేయు దురాగతంబులన్
బిక్కబలంబుసూపి, ధృతి
　　పీడిన కొండొక పౌరుఁ డొంటిమై
జిక్కవడెన్ మహాగహన
　　సీమల రబ్బరుబందు కొండలన్. 1

భయపిపాసల బిత్తు(చు మన
 ప్రియాంగనలు ... సమాపాదముల
 హాయి ... మహా మసిరాగ;
 విమనుజుడగు ... నరావాస్థ మనిరి. 2

కాలికడు(ను వసిష్ఠ ... మూల(
 ... దేవి ... సూర్యు ... లీల,
 ... సాక్షి ... నావా చి
 యాదిను భూమ ఘ(... మగ్గులు ... 3

పొక్కిన ... ముల(, మ్నాటు
 గ్రక్కు ... బుశోష, కాల్పుటవినో
 నిక్కి ... కన్నుల ...
 గుర్నుక్క కొనుమ ... ఘోరనిశీథి. 4

వన సత్త్వముల బాధ బంగారు మొలకించు
 సింహాసుల్లెకు నమస్కృతులొనర్చి,
జడల దయ్యాముల కైవడి గాలి(దూగాడు
 వృక్ష శాఖకు(జేతులెత్తి మొక్కి,
యుగాంతరాకన ఘో ... నిస్ఫులుగ్రక్కు
 ... కూబుల ... నెగడి,
కదలు నిర్వికాలు కనుల(గొండలుడిగ్గు
 మువ్వన్నె ... మూల(... జేసి,

[illegible]
[illegible] నది [illegible],
[illegible] భక్తి [illegible]
[illegible] భారతి. 5

[illegible],
[illegible],
[illegible]
[illegible], 6

[illegible] యమునా
యమునా [illegible], భా
రతమున [illegible] బ్రహ్మపుత్ర
[illegible]
తెఱుంగదాటి, మహానదిఁ గడచి, యూరు
[illegible] బౌద్ధ [illegible]
భిక్షుసమూహంబు పుణ్యనాయకులు సే
వించెఁ గత శాంతిదూతుఁడే.

పర్వతములు నదులు ప్రకృతిపదార్థంబును
స్వాగతంబొసంగి పలుకరించి,
ఆదరించినట్లు [illegible];
కన్నతల్లిగాదె కన్నభూమి! 7

నల్లమలకొండలం దొకనాఁటిరాత్రి
ప్రొద్దుగ్రుంకిన కతమునఁ బ్రొద్దుబుచ్చ,
కాందిశీకున కత్యుగ్ర కాననములు
దోస్తికతమునఁ దనయింటి తోఁటలయ్యె. 8

ఆకటిసొద ముమ్మరమ్మై
చీకాకయియున్న యతనిచిత్తమున క్షుధా
వ్యాకులిత సర్వమర్త్యా
నీకము గన్పట్టె నెదుట నిల్చిన కరణిఁ. 9

"చెలువుల్ జిమ్మెడు పాలకాలపయి ము
చ్చెల్ కుచ్చులల్లాడ ని
చ్చలు క్రీడించెడు నాకు గర్కశ శిలా
సంతాన కాంతార భూ
ములలో, నన్వయమయ్యె నిష్పీడనయం
బుల్ గట్టియల్ గొట్టు పే
దల పాదాలస్రవించు రక్తగత బా
ధా దీర్ఘ సందేశముల్. 10

"ఆడుఁగుల్ కలవారి తొయ్యాలు లసూ
ర్యంపశ్యలై, హాయిగా
ఘూడీలం బరదాలలో మెరయు శం
పావల్లులై యొప్పఁ నా

నాఁడుం గొండల కోనలన్ గృషికఁ గాం
తల్ మూపులం బాపల
ల్లాడం గష్టముచేయు దృశ్యములు నా
యాత్మం బ్రపీడించెడిన్." 11

అని తలఁచుచుండ, మానిసి
పునుకయొకటి వాని పాదములకుఁ దగులఁగాఁ
గనుగొని చిత్తము ఝల్లన,
వెనుకకొదిగి నిలిచె నారవిచ్చిన కనులన్. 12

"వసుధ ననుఁబోలు నొక మందభాగ్యుఁడెపుడో
తనువుచాలించియుండుఁ గాంతారసీమ,
యుదిత భీషణ విపదబ్ధు లుత్తరించి,
దైవసన్నిధిఁ జెన్నారు ధన్యుఁడితఁడు. 13

"ఉభయ లోకాల యనుభూతి నుల్లసిల్లి
శాశ్వత సమాధి నున్న నిశ్చలుఁడితండు,
ఐహిక విలాస సంతత వ్యగ్రమయిన
బ్రతుకు సాగించు నాశోకహతుఁడ నేను. 14

"చలనములేని యీతని ప్రశాం
తిని భంగముసేయ నేర్చునే
ప్రళయ సహస్రముల్? యుగపరం
పర మారుపుసేయుచున్న భూ 15

తల పటనా కథాంక సము
దాయములెన్ని పటించిపోయెనో
మెలకువలేని యీ పునుక
మీఁదుగఁ గాలసముద్రకుక్షిలోఁ!" 16

అని పలుకు కాందిశీకుని
తనువు పులకరింప, గుండెఁ దడయెత్తఁగ, గా
నన మెల్ల మూఁగవోయుఁగ,
నను నిట్లు కపాల మట్టహాసోత్కటమై: 17

"విరమింపవోయి! పాంథా,
మరణ స్తవమింక, దీన మానవకోటిన్
మురిపించు మాటలివి దు
ర్భరము లనాధారరిక్త వాదాంశంబుల్." 18

అచ్చెరువు పడుచు పాంథుఁడు,
బచ్చెన బొమ్మట్లు కొంతవడి నిలిచి "యహహా!
పుచ్చెగదా! భాషించుట
యచ్చెరు!"వని గుండె యాని యానక లోనన్. 19

దయ్యమనుచు గుండెదడయెత్త మృదుడైన
పలుకుతీరు చూచి భయముదక్క,
నమ్మి నమ్మలేక, నలుదెసల్ చూచుచు,
బాటసారి మారుపలికె నిట్లు: 20

"నను దౌర్భాగ్యుని గాసిపెట్ట వెనువెంటన్
బడ్డ నిర్మాబరా!
వనభూమిన్ జనియించు రక్కసివా! నీ
వాసస్థలంబెద్ది? చ
చ్చిన నీవేగతి పల్కనేర్చితివొ! యీ
చిత్రంబు వాక్రుచ్చి నా
యనుమానంబు శమింపఁజేయుము మహా
త్మా! దేహమ్ముల్గాల్చిన్." 21

అనిన, పకపక నవ్వి యప్పను కపలుకు:-

"కర్మమునుగాను, చిలిపి రక్కసినిగాను,
జగతి నినుఁబోలి యొక నాఁడు జన్మమెత్తి
క్షోణి వాసిన బౌద్ధభిక్షుకుఁడ నేను. 22

"భయద మానవ భ్రష్టకపాలములను
నా హయాంమున జూచియున్నాఁడ నేను;
నా కపాలాస్థి, అటువలె నీకుదోచు,
సృష్టి పరిణామమున కింత చింతయేల? 23

"అనుమానించెదవేల? రహస్యంబు వయ
స్యా! రేపు నన్నుంబలెన్
దనువుంబాసి శ్మశాన భూముల నవం
తప్రేత భూతాళితో

మనవో! చూడవో! రుండపంక్తులు భయో
న్మగ్నాంత రంగుండవై
వనభూమిన్ జరియించు నీ చరితమున్
వాక్రుచ్చు మాద్యంతమున్. 24

"మమ్మైపోయె సుఖాను కూల్యమగు వి
ద్యుద్దేహ మేనాడొ! యీ
యొమ్ముల్ నిల్చె, నడారి గాడ్పులయిపో
యెన్ ప్రాణముల్, సర్వకా
మ్యమ్ముల్ బేర్కుణ భీషణంబగు శ్మశా
నక్షోణి వేదాంతమున్
నమ్మింపంగల సాధనంబనయి యు
న్నా నీకపాలాస్థినై. 25

"జీవితులైన బంధుగులు
చిందిన బాష్పనదీనదాలలో
ప్లావితమైన మూదగు క
పాలపరంపర తారహారమై
భూవనితామతల్లి ఋణమున్
దుదముట్టఁగఁదీర్చి, జీర్ణమై
పోవు, యుగాంతరానఁ గృత
పుణ్యాల బంగరుపంట చేలకున్. 26

“అది, మొన్న మొన్న దేహంబూడ్చి విశ్వంబు
వాసి వచ్చిన పిల్లవాని శవము,
అది, రాజ్యకాంక్ష నాహవభూమిలోనఁ గూ
లిన రాచవాని కళేబరంబు,
అది, మనుష్యులఁ జూచి బెదరి యవ్వాలబడ్డ
ఆచారవంతుని యస్థిపేటి,
అది, బిడ్డల [illegible] సాదకు నగ్గంబైన
కడు పేదరాలి కంకాళయష్టి,
అది, మహార్తుల ప్రబల దాహములు దీర్పఁ
గనులు దడిసిన యార్ద్రచిత్తుని సమాధి;
మృత్యువశమైన మా తనూమృత్తికలను
వాయు ధూర్తుఁడు తూర్పారఁ బట్టఁదొడఁగె. 27

“పరలోక రత్న కవాట దర్శనలబ్ధి
కలుగ లేదింక మాకన్నుఁగవకు,
జగములాశించు నీశ్వరకంఠ నినదంబు
వినుపింపదింక మా వీనుగవకు,
మహితనందన గంధవహ కిశోర శ్రేణి
తాక లేదింక మాతనులతలకు,
అనిమిషుల్ భక్షించు నమృత భోజనతుష్టి
చెంద లేదింక మా జిహ్వికలకు,

అబ్ధిశతక చయము లంతరించెనుగాని,
అమరలోక వాస మమర లేదు,
అమరునట్టివేళ యనుభవించునో ముందు
కలుగదేమొ మాకు క్షపణకులకు" 28

మతము నిషా యంగంబున
జతించియున్నట్టి కాందిశీకుడు, క్రోధో
ద్ధతుడై, యిట్లను, బరుకం
బ్రతికిన వాడన్న పిచ్చిభ్రమ కగ్గాలై. 29

"వేదంబుల్ తలక్రిందుగాసలిపి, బై
బిల్ ప్రేమ సిద్ధాంతముల్
బూదింబుంపి, ఖురాను సత్యమును వ
మ్ముల్ జేసినా వక్కటా!
లేదా స్వర్గము? సృష్టికర్తయును ఖా
లీయయ్యెనా? యెందుకీ
దూదింబోలినపుల్కు? లింతటి వినీ
తుల్ చచ్చి సాధించితే? 30

"పుత్త్రవుగద! మరచితినా
పుత్త్రుల్ జన్మించు బుద్ధి బోదండ్రయయో!
వెఱ్ఱికి పాలము! హృదయము
చుఱ్ఱున నెడి, నీవిచిత్రసూక్తులు విన్నన్." 31

అని క్రోధి రుద్ధకంఠ
స్వనమున వాక్రుచ్చు గౌటసారింగని, యు
ల్లన స్వర్గనరకముల నిం
పున నిల్లని నిర్వచించెఁ బున్కన్నృమూర్తిఁ. 32

"శాంతి స్వర్గంబు, నరక మశాంతి యనుచు
నిర్వచింతురు మాబౌద్ధనియమరతులు
స్వర్గసృష్టికి బుద్ధుండె స్రష్టయంచు
సర్వమతముల సిద్ధాంత సారమిదియ. 33

"బుద్ధదేవుని సత్కళాపుంజముల్ల
నిశ్వరాకారమని శ్రద్ధలెన్ను చుండ్రు
స్వర్గ నరకాలు రెండు నీ జగతియందె
నరుడు సృష్టింపగలడని నమ్మగలను. 34

"ఎనలేని దుఃఖవహ్నికి ధాన్యమైనట్టి
తృష్ణ నెల్లను సుహరించుచోటు,
నిరపాయకరములై తిరుగు ప్రాణులమేను
కత్తుల కగ్గము గానిచోటు,
ఎల్లజాతులవార లేకోదరులయట్లు
ముద్దుముద్దుగపొంది పొసఁగుచోటు,
వెలితిచే శుష్కించు పేదసాదలడొక్క
ముప్పూట లనువుగాఁ బూడుచోటు,

ఇంద్రియవిజేతలైన మునీంద్రకోటి
మానసముఁబోలి కలఁతలు లేనిచోటు,
ప్రేమరసవాహినులు వెల్లివిరియుచోటు,
పరమగును, దానికొక స్థలాంతరము లేదు. 35

"ఆ దివ్యలోకసృష్టియె
వేదాదులు పల్కుచుండు వివిధగతుల, దు
ర్వాదోపవాదములచే
భేదోద్దేశములు జగతి వెలసినవి సఖా! 36

"కనుపింపరాదన్న కటకుటాకటఁ దూలి
క్షుభితమౌ దీనభిక్షుకచయంబు,
ప్రవహింపరాదన్న స్వార్థబీజములఁ బో
షణసేయు దీర్ఘతృష్ణార్ఘురంబు,
సాగరాదన్న రాచరికంబుసేయు తు
చ్ఛంబైన యిచ్ఛ నీచతలదాడి,
మనఁగూడదన్న దుర్మతములవేరటఁ
దలయెత్తు నెత్తుటి కలహారభస,
బ్రతుకరాదన్న టక్కరి పన్నుగడలు,
సాగరాదన్న ఘన నిరుద్యోగధాక,
ధనము ధాన్యంబు నొకని పెత్తనముక్రింద
కట్టువడి వ్యర్థముగ తుప్పుబట్టరాదు. 37

"నేను పుట్టి గిట్టి నేఁటికి దాదాపు
పుష్కరములు నూరు ముగిసియుండు,
ఏమతాలు వోడమొ? యేపోకడలు వోయె
కట్టుబొట్టులేని కాలరథము? 38

"సవరించినా నహింసా దివ్యతరముదగ్రి
క్రొవ్వాడి సింగంబు కోరమీఁద,
వారించినాఁడ నూఁగూర నెత్తుటికూటి
శాక్తేయులొనరించు శక్తిపూజ,
పర్యటించితి మంచువలచు కొండలదాక
చిరుచీను తలకాయ చిదుకకుండ,
సాధించినాఁడ నిశ్చల సమత్వజ్యోతి
జాత్యహంకార దౌష్ట్యము శమింప,
ఆశ లుపసంహరించి సన్యాసినగుచు
పట్టుకొన్నాఁడ భిక్షా కపాలపాత్ర
వెనుక నాగార్జునుండు స్థాపించినట్టి
స్థూపములమీఁద నాపేరుఁ జూడఁగలవు. 39

"నాచేతన్ విరచించితిన్ మును పజం
తా గహ్వర శ్రేణులన్
భూచక్రేశుని బుద్ధదేవుని మహా
త్మున్ జిత్రవర్ణంబులన్,

ప్రాచీనంబగు నాంధ్రశిల్పమున కా
పాదించిరే శాశ్వత
ప్రాచుర్యంబును, శాక్యసింహుని పద
వ్యాసంగినై పొంగిరే. 40

"చీనా మున్నగు మిత్రభూముల జిగి
ర్చెఁ బౌద్ధ సిద్ధాంతముల్
నానాదేశము లాదరించినవి, మా
నాగార్జు నాచార్య శి
ష్యానీకంబును, స్థాపితంబులగు సం
ఘారామ సంతానముల్
మీ నేలఁ గలవే? త్యజించెదరె భూ
మీశుల్ రణేచ్ఛారతుల్? 41

"ఎట్టు పరిష్కరింపఁబడియో
బలనాటి రణంబు? నాయురా
ల్పెట్టిన చిచ్చులారిచిరె?
పెద్దన బ్రహ్మన లైతమాంబ మే
ల్పట్టి, పోటేటి గుఱ్ఱములపై
విహరించిన వీరభూమిలోఁ
బుట్టిన యాంధ్ర యోద్ధలకు బుద్ధుని
బోధలు బుద్ధికెక్కునే? 42

"బ్రహ్మనాయని నట్టింటఁ బ్రభవమైన
యంటుదోష నివారణోద్యమ సమస్య,
మొగ్గదొడగెనె మహదాంధ్రభూతలమున?
నశ్వయించెనె ప్రజ కనైక్యపుటశాంతి? 43

"స్మృతినందెనే నాగులేటి మిట్టలమీద
పీడాకరంబైన కోడిపోరు?
వారింతురేమీరు పచ్చి నెత్తుటిప్రూజ
మాచెర్ల చెన్నుని మందిరమున?
చల్లారెనే మహాసతుల నాహుతిగొన్న
సహగమనాచార దహనకీల?
మానిరే ప్రజలు సంపచ్ఛాయులణఁగించు
నీతిమాలిన త్రాగుబోతుతనము?
ఖరుఁడు దూషణుఁ డిరువురు మరణమైన,
కఱకు కార్యమపూడి మార్గములయందు
నణగిపోయెనె పశ్యతోహరులభీతి?
శాంతి నెలకొల్పెనే బుద్ధశాసనములు? 44

"న్యాయపథంబునన్ నడచునా
భువనం? బటుగాక యాజులన్
గాయమునొవ్వ రక్తతిల
కంబు ధరించునో! ప్రాక్తనాజ్ఞతా

వాయుహారిణ్ స్వధర్మమును
వాసి చరించునె, పేర్మితత్త్వ ది
వ్యాయుధశక్తి విశ్వ విజయ
ప్రదమై తనమున్ హరించునే? 45

"మీ యుగ విశేష మేమిటి?
యేయే భూపతులు రాజ్యమేలెదరు? మతా
లేయవి? నేడెల్లగ్రిజల్
హాయిగనున్నారె! యాంధ్రి కానందంబే". 46

అనిన పురుక పల్కు లాలించి పాంథుఁడు
కినుకి దక్కు కొంత తనువుదెలిసి,
బుద్ధబోధకతన మూడినసేగియు,
ప్రకృత యుగచరిత్రి బలుకసాగె:- 47

"పులుల మేకలఁ గావించి పోయినట్టి
వెడఁగు బుద్ధుని యనుఁగు శిష్యుఁడవు గాన
నెఱపుచున్నావు నిర్వీర్య నిగమబోధ!
మెట్ట వేదాంతమిది కట్టిపెట్టవోయి. 48

"ఎక్కడ నాయురాలి కథ?
యెక్కడి బ్రహ్మనమూట? మాయుగం
బెక్కడ? భూతధాత్రి ధరి
యించిన పుష్పవసంత వస్త్రముల్

లెక్కిడవచ్చునే? నిమర
    లేవని నీ తలపుత్రమీఁదుగా
చక్కఁగ దాటిపోయినవి
    శాంతములైన సహస్రవర్షముల్. 49

"శిలలై, దేవతలై, మొ్రి
క్కులకుం గుఱ్ఱైమొ, తెలుంగు గుమ్మొటకతలై,
కలలై, నశించినప్పటి
నలగాముఁడు, బ్రహ్మనయుఁడు, నాయకురాలున్. 50

"పలనాటి భారతంబున
జలజాక్షుండయిన బాలచంద్రునిశిత- దో
ర్బలశాలి బ్రహ్మనాయఁడు
కలడందురు గుత్తికొండ గహ్వరములలో. 51

"శ్రీనాధసుకవి భక్షించిన పలనాటి
    యలనాఁటి జొన్నకూడారగించి,
కారెమపుడి గొడ్డుగారంబు ధాటికి
    తాళజాలక గింగిరాలు దిరిగి,
నాఁపబండలక్రిందఁ గాపురంబొనరించు,
    మంద్రగబ్బల పరామర్శలంది,
గుఱిగింజలం తేసి గుఱిజాల దోమల
    గానంబునకు మేను కంపమెత్తి,

నాఁగులేట దాఁగినారు బాలుఁడు బ్రహ్మ
నాది తెలుఁగునుగ లనన్యయశుఁడు!
తలఁచుకొన్న గుండె లలనాడు నీవాఁడు,
పల్లెనాడు మఱికి పల్లెనాడు. 52

"శాక్యసింహునకుఁబోసిన చన్నుఁబాలు
కారణంబుగ నిస్పృహా కదనవేళ
నాఁకట్గుజ్జారి జాపనీయునకు వెఱచి,
పరుగులిడుచుంటిమోయి, కపాలచిత్రి! 53

"ముగిసెఁ జగిత్రిలో శుభ స
ముత్కటమైన యుగంబు, లాలపుం
బొంగ తెగజిమ్ముచుం బత్రము
భూమికదాల్చి యనంతవేదనా
యుఁగ మరుదెంచె నుగ్రనట
నోద్ధతి, తత్పద ఘట్టనంబునన్
పెగిన యభాగ్యులన్ మిగిలి
తిన్, హతశేషుఁడఁ గాంధిశిష్యుఁడన్. 54

"గర్భవతియైన చిరకాల కలుషరాశి,
యుదకలాడిన దిప్లొ డాయోఘనంబు,
భజన కసరత్తుచేత దుర్బలములయిన
శాంతిదేశాలకిది పరీక్షాయుగంబు. 55

18/-

"శాక్యసింహుని మీఁద యహింసా సుధోక్తు
లాలపించెను పెను పెగోడాలయందు
సలుపుచున్నారు కదనంపు సత్రికోలుపు
లనపరాధుల రక్తగాహనము సలిపి. 56

"అది, శివాజీవీరుఁ డహితుల కసుపుగోఁ
గత్తుఁగాడించిన కదనభూమి,
అది, ప్రతాపుని వీరకదన సైంధవహేష
ప్రతిశబ్ద మీనిన పర్వతంబు,
అది, త్రిలోకీ పూజ్యుఁడగు చిత్తోడ్గడరాజు
స్తంభ మెత్తించిన శాసనంబు,
అది, ఝెల్గురాణి దాయల రక్తపంకంబు
తిలకంబు దిద్దిన దివ్యభూమి,

అక్కటా! భారతంబు ప్రత్యుఃఖుప్రునందు
స్వీయ పౌరుష విశ్రాంతి చిమ్మ గేగు,
నట్టివీరుఁడు సింహాసంహాననుఁడిపుడు
దేబెరించెడి నర్ధవిధేయుఁడగుచు! 57

"బూచిబూచి యనుచుఁ బుత్రుల వెరపించు
పిరికితల్లి మున్ను బెంచ దెవని,
క్రోలినార లుగ్గుబాలతో లోకాల
వీరరసముఁ దల్లి నూరిపోయ. 58

“ముత్యాల తలఁబ్రాలు బోయించుకొన్నారు
ఘనముగా జయపరిగ్రహణ వేళ,
ముదము దైవార నెన్నుదుట దాలిచినారు
దురముఁగో రక్తసిందూరరజము,
అందుకొన్నారు రాయలవారు స్వయముఁగా
నందించు తాంబూల చందనంబు,
కైసేసినారు బంగారుమువ్వలతోడ
బిరుదు టొడ్డాణంబు వీరదట్టి,

నాఁటి తెలుఁగువారి మేటిజాతీయత,
నాఁటి విజయనగర నగరభూతి,
తలఁచుకొన్న మేను పులకించి పొంగారు,
కాలమిట్టు మమ్ము గాసిపెట్టె. 59

“దిగ్గజము లిపుడు గ్రమ్మర
‘దిగ్గజములలోనఁగలసె, నచటి దేవుఁడ్గయయ్యో!’
వగ్గులయి పరిభవంబున
సిగ్గిలుచున్నారు భ్రష్ట శిల్పాగములై. 60

“బ్రహ్మనాయుని పలనాటి రణచరిత్ర
తిరిపెమెత్తుచు నూరూర దిరుగసాగె,
కసమసీని మహోగ్ర హుంకారరవళి
గుమ్మెటల కుత్తుకలయందు నుమ్మలించు. 61

"నాఁడు పలుచవడ్డ నవ్యాఘ్రి తేజంబు
లీలఁ బ్రజ్వరిల్ల లేదు మరల;
వెల్లిగొల్లఁ జోకఁడ నీరుల పూజించి
శివముబట్టి యుపుసు చింకాలాడు. 62

"ఏదేశం బల బుద్ధదేవుని కృపా
దృష్టిం బ్రశంసించి, త
త్పాద ద్వంద్వము నాశ్రయించి, ఘన భూ
తప్రేమ శాసించెనో
యాదేశంబ మనుష్య రక్తపానం
దాప్లానముం జేసె; నీ
వేదాంతంబులు బూటకంబులనుచున్
విశ్వంబు చింతించెడిన్. 63

"గీతాకృష్ణుఁడు గావలె
నీ తరుణమునందు, గాంధి యేమిటికి? మహా
గౌతమ బుద్ధుం డేటికి?
మా తనువల్లికలు పిరికిమందులఁ జివికెన్, 64

"ఇది నాజూకు యుగంబు, పూర్వులకు లే
నీలాటి సౌకర్యముల్
హృదయాహ్లాదక యంత్ర వాహన శతం,
బీబాహిరీ గాన సం

పద, లీ బొమ్మల నేత సన్నపని మే
ల్మిం ధాళి వస్త్రావళుల్,
నిదురింపఁగలవేల్పు లిప్పటి నరుల్
నిక్కంబు వారికిచ్చిరఁ. 65

"బుద్ధునంతటి యేమహాత్మునకొ కాని
పలుక దానాఁటి యాకాశవాణి మీకు,
ఇరువదియు నాల్గుగంటలు మొరయుచుండు
వాడవాడల జెవియొగ్గువాఁడు లేఁడు. 66

"శాస్త్రములలోన నెన్నఁడో చదివియుండు
రమరు లెక్కిన ఘన విమానముల కధలు,
మొలఁగునిప్పుడు నిరతంబు తలలమీఁద
మిన్ను మార్మోయ నినుప తుమ్మెదల కరణి. 67

"కవుల కుపమాన సామగ్రిగా రహించి
మేఘ సౌధాలు వెలిఁగించు మెరుపు లతలు
వలసినప్పుడ మాయిండ్లఁ బ్రజ్వరిల్లఁ
జరువులెక్కువ లితర దీపములుమాకు. 68

"సకియ మాయుగాన సంతానయంత్రంబు,
కామతృప్తి సేయఁగలుగు దినుసు;
అద్యతనవధూటి విద్యావిభూషిత
తెరమరుంగు వాసి మెరయు మెరుము. 69

"చదువు న్నాముసలమ్మయున్ సకలశా
స్త్రశ్రేణి, యీపై ముదం
బొదవన్ జేసెడు నచ్చుపుస్తకచయం
బూరూర నేపారెడిన్,
చదువుం గొందఱు కంటరానిదయి దా
చంబడ్డ మీకాల సం
పద మాకిప్పుడు నింద్యమై, యతి జుగు
ప్సాహేతుకంబయ్యెడిన్. 70

"వ్రతముల్ సల్పి కుమారులంగను నన
ర్థంబైన మీకాల దు
స్థితి లేదిప్పుడు, కూటిపేదలకు ను
ద్దేశించినన్ జాలు సం
తతికిన్ లోపము లేదు, మేమిపుడు సం
తానావరోధార్థమై
వ్రతముల్ సల్పు నవస్థ చేకురె, యథా
ర్థంబన్న! ముమ్మాటికిన్. 71

"మా కలవారు త్యాగు లస
మానులు, దేశహితైక దీక్ష బం
దీకృతులై తపింత్రు, శయ
నింతురు కర్కశభూమిశయ్యలన్;

మా కవులాలపింతురు సహం
చిత నవ్యయుగోచితంబులై
యాకృతి చిచ్చులార్చు హృద
య ప్రవిదారి దయాకథాంశముల్. 72

"అనుఁగుం భర్తలతోడ దేశమునకై
త్యాగంబు గావించి, బాం
ధనగేహాలఁ దపించు ఫిసతు లు
న్నారీయుగంబందు; మా
తెనుఁగుం దేశపు రెడ్డిరాజులకు జా
తిద్వేష లేశంబు లే
దనురాగోన్నతముల్ విశాలము లన
న్యాంబుల్ దదాకూతముల్. 73

"అపుడున్నంతటి నిష్ఠ లేదిపుడు బ్రా
హ్మణ్యంబునన్, గొంత నే
రుపుగా నున్నటు లేనటుల్. జనుపవా
రుం గొందఱున్నారు, ధ
ర్మశరుల్ సర్వకళాభిమాను లనుకం
పాయత్తులుం బాల్తు రో
రుపు లేనట్టిఁడు లెప్పుడుంగలరు ధూ
ర్తుల్ సర్వవర్ణంబులన్. 74

"కొడవటి టెక్కెముల్ దలచు
గూరిచి, కార్మిక కర్షకాళితో
నడుముబిగించె నీయుగము నం
దొక నూతన సామ్యవాద మ
గ్గడిబిడి, దానిదెబ్బకు వి
కావికలైనవి స్వార్థజర్మనీ
జడనిది, నేటిమూరుపు ల
సంఖ్యము లంచితముల్ విచిత్రముల్. 75

"సుకవిబ్రహ్మ, దిగంతకీర్తి రుచిరాం
శుశ్రేణిచే భారతాం
బకు ముత్యాల ముగ్గుల్ దీర్చిన మహా
ప్రజ్ఞాసముద్రుండు, వం
గకవీశానుఁడు, మాయుగంబున కలం
కారంబు, ఠాగోరు నా
మకవిద్వదృషి, కాంచె 'నోబెల'ను స
న్మాన ప్రతిష్ఠాఢ్యతల్. 76

"శాంతిస్యందన మాగబట్టుటకు శ
స్త్రంబుల్ విసర్జించి, రం
డంతేవాసులు గానటంచు పెనుశం
ఖారావముల్ జేయుచున్

25/-

శాంతిజ్ఞాన దయాకదంబిత కళా
  సన్న్యాసి నూఱేండ్ల వాఁ
డంతశ్శాత్రవజేత లేచె నొకరుం
  డాశా భ్రిమూపాదియై. 77

"వెలితిపడ్డది మాకు విశ్వసౌభ్రాత్రంబు
  మధురాతిమధుర సమత్వదృష్టి,
అరగొరంతయ్యె మా కార్థిక సౌఖ్యంబు
  నట్టింట నవ నిధానంబులుండి,
తక్కువైనది మాకు దానపరత్వంబు
  కర్ణుఁడు కన్నుల గదలుచుండి,
అన్వయింపదు మాకు నైకమత్యవిభూతి
  తలమీఁదపగవాఁడు మెలఁగుచున్న,

కొంత స్వేచ్ఛతోడఁ గొంత యస్వేచ్ఛతో,
  కొంతకలిగియుండి కొంత లేక,
సర్వమున్న దనుచు సరిపుచ్చుకొందుము
చిత్రమైన బానిసీంద్ర మగుచు. 78

"ఆశించుచున్నార మఖిలదేశాల యు
  త్తమమైన నిరత బాంధవ్యలబ్ధి,
వలతు మేనాఁడు వాక్స్వాతంత్ర్య విభవంబు,
  జచ్చెరుగంగని గుండెనిబ్బరంబు,

నుతియించెదము మత స్వాతంత్ర్య, మాత్మలా
భము లేని సానందభక్తిపదము,
కంటగించెదము భిక్షులకు జేతులుసాచు
చేవమాలిన దాస్యజీవనంబు,
జ్ఞానవిభవమెల్ల మానవ హింసకై
వ్యయము మొనర్చు భూమిద యుతకోటి
తలలువంప శాంతి ధర్మ దయా సస్య
కర్షకతకు సల్పగలము నతులు!" 79

అనిపలుక; నక్కపాలపు
కనుగుంటలనిండ నీరుగ్రమ్ముకొనంగ వె
చ్చని యూర్పుబుచ్చి, నిక్కపు
మనుజునివలె మూల్గి యిట్లుమారువదించెన్:- 80

"ఆకర్ణించితి నీవిచిత్రపుటుపన్యాసంబు,
దుర్దాంత చిం
తా కాలుష్యము చిమ్మిరేగినది, మి
త్రా! శుష్కచిత్తంబునన్
నా కంకాళమునందు మున్నెపుడొ జీ
ర్ణంబైన జీవాణువుల్
బ్రాకంజొచ్చెం గదుష్ణరక్తచలన
వ్యాపారదీప్తంబులై. 81

"గౌతముని శుభోత్కట కటాక్షములఁదడిసి,
ఆరవిచ్ఛిన్న శాంతి వాతావరణము
కలుషితంబయ్యెనే జగత్కాండమందు?
పరిభవమందెనె క్రిమ్మర రక్తఋతువు? 82

" స్తవనీయంబగు బుద్ధదైవతము భి
క్షాపాత్రి కన్నీటచే
చివుకంజొచ్చెనె? బోధివృక్ష మకటా!
జీర్ణించెనే? లంబినీ
సవిధస్తూపము బూడెనే? చటుల హిం
సారాక్షసీ లాస్యముల్
భువనంబున్ వలపించెనే? అసహనం
బున్ స్వార్థముప్పొంగెనే? 83

"అన్నా! నీ వధునాతన క్షణిక సౌ
ఖ్యాకాంక్షీవై, విశ్వశాం
తిన్నష్టత్వంబు నెఱుఁగఁజాలవి విమూ
ఢాత్ముండవైనట్లుఁగా
నున్నా; వెక్కడిపోరు? యెక్కడి పరితా
పోద్రేకముల్? కూర్చెనే
మున్నే భూపతియేని పూర్ణవిజయం
బున్ గత్తులన్ గట్టులన్? 84

"వలసినదాని కిబ్బడిగ
భాగ్యము గూరిచి భోగుశాచు, దు
ర్బలులగు దీనమానవుల
పై యధికారము సేయుచుండు రా
ట్కులభులు దాహశాంతికి జగ
త్త్రయంబు సృజింతురు, వారి వీ
నులు విన వార్త సోదర మ
నుష్యుల తాలుగరంగు ఘోషణల్. 85

"ఈ విజ్ఞానము పూర్వముఁ గలుగు నో
యీ, ధ్యానమాత్రంబునఁ
శ్రీవైకుంఠము సృష్టి జేసిన మహ
ర్షి శ్రేణి జన్మింపదో!
దైవం బొక్కొక మారొసంగెను మహ
త్త్వప్రజ్ఞ విశ్వంభరా
దేవి తాపకరార్థమా? హృదయ మా
ర్తిం గుందు మీగాధలఁ. 86

"అలుగుల జయమాశింపకు
మలుగులచే నలుగుశాంతి, యఖిలజగంబుఁ
నలుగుఁ, సద్ధర్మంబే
యలుగు సుమీ! ముజ్జగ జ్జయాకాంక్షులకుఁ. 87

"సృష్టిలోన నరుఁడు సృష్టియైజన్మించి
సృష్టి భంగపుచ్చ నిచ్చగించు,
చిఱుతచీమ శిరసు చిదిమి క్రమ్మర దాని
నదుకుబెట్ట శక్యమగునె దనకు? 88

"కాలు సేతులున్న నాలోన విజ్ఞాన
మలరుగాని, జంతువులకు గలుగ,
దేలుబడియొనర్తు హింసింతు ననుకొని
బేలయగుచు నరుఁడు విఱ్ఱవీగు. 89

"కనుగొమ్మా! గిజిగాని గూండొక తృణా
గ్రం బెట్టులంటించి క
ట్టినదో చెట్టు చిటారుకొమ్మలకు! బాం
డిత్యాముల చ్చోట ను
ప్పొనకుం బోలవు; గాలివానల శతం
బున్ దూఱి నిర్మించు చ
క్కని కౌశల్యము దాని చంచువునకున్
గల్గున్ యథార్థంబుగన్. 90

"ఆడుతనమును మగతన మమరియున్న
చిన్నిపాలిఁడు పిల్లల జేసికొనుచు,
కట్టుకొన్నాఁడు సన్నని పట్టుపంచె
యిముడునో లోన వేయుకాట్నములగరిసు. 91

30/-

"తేనియగూర్చి మానవతతిన్
దనియించు ద్విరేఫకోటి వి
జ్ఞాన కదంబకంబు సుమి!
న్యాయము దప్పక రాజ్యపాలనం
బూని రహించు నందు మహి
మోన్నతిఁ గొండొక రాణియౌఁగ; యా
తేనియ పట్టునం గల ద
తీత మహత్తర మంత్రమెంతయున్. 92

"కందువుల బాయలేక పక్షములుగప్పి
కారుచిచ్చున బెళగువ్వ గరగిపోయె,
సకలమానవ సహజవాత్సల్య గుణము
నిండియుండెడి నలఁతి ప్రాణికినిగూడ. 93

"కొమ్మకొమ్మ కెగురు కోఁతిబొమ్మన నున్న
హరి కిశోరమున కనన్యమోహ
రజ్జుపటిమదక్క రహియించునే వేరు
పట్టుగాని, జోలెతొట్టిగాని? 94

"పెట్టినగుడ్లజారి పృథివిం
బడి తుత్తుమురైనఁజూచి, యా
చెట్టున నాడు పావురము;
చింతిలుచుండు కుజింగి చేరువన్

నట్టువదొక్కించుక గుణగుణధ్వని
చేయుచు నూగడించెడిక
జట్టుపలార్చుచుక వలపుజాయను
పోతు కపోతి చేర్పునక." 95

*   *   *

"ఆచరణయోగ్యములుగాని పఖులలోక
వృత్త మొక బెత్తసాగని క్రొత్త క్రొత్త
వింతసిద్ధాంతములు వినిపించినావు
తీర్పగదవోయి! కలదు సందేహమొకటి- 96

"హింసాత్మకమగు లోక మ
హింసాత్మక మగుట సాధ్యమే మిత్రమ? యీ
మాంసాశనులకు మానవ
హింసకులకు జాలిమాను లెట్లు రుచించుక? 97

"అది గుజరాతుకోమటి దయా
రసదఘ్న విశాలదృష్టిలో
మెదలెడు స్వప్నలోకము సుమీ!
యధునాతన నూత్న ధాత్రికం

దను, రుచియింప దీప్రజకు,
దానికి యత్నమొనర్చి సాధువుల్
బనుగుచు రెంటికిం జెడిరి
భక్తులు రిక్తవిరక్త మార్గులై. 98

“ఆశావార్ధి గభీరమై యుబికి బ్ర
హ్మాండ ప్రజానీకముం
నాశంబు బొనరించు దుష్టయుగ మ
న్నా; యిప్పు డీనీతి వి
ద్యాశీతాంశు కళాప్రసారమునకుం
దావున్నదే? శాంతికిం
కాశల్ లేవు, గతించిపోయితిరి-మీ
రత్యంత పుణ్యాత్మకుల్. 99

“ప్రేమతో ముట్టుకొన్నను వృశ్చికంబు
కుట్టి మిక్కుటముగ బాధపెట్టితీరు,
పాపమని చేరదీసిన పాపరాజు
చెనకకుండదు మరణదంష్ట్రికలచేత. 100

“ఏగతి పాదమూని చరియిం
త్రు మనుష్యులు చీమజచ్చునం
చాగిన? సాగునే భువన
యాత్ర? పవిత్రములయ్యు బుద్ధరా

డాగమముల్ విచిత్రము లనా
చరణీయము, లెట్టి సత్కృపా
సాగరుఁడేనియు న్నరప
జాలఁడు జాలి సమ స్తవేళలన్. 101

"నేనును బుద్ధబోధ తల
నిల్పినవాఁడన; క్రీస్తుప్రేమ త
త్త్వాన నొకింత బుద్ధికద
పంబడి యూగిన వాఁడ నే సఖా!
కాని, ప్రపంచధోరణి య
ఖండ భుజాబల దుష్టదార్ఢ్య మా
ద్రాసితమై, మహావిభవ
దర్పితమై నడచుం బ్రచండతన్" 102

అనినన్, బుఱ్ఱె యొకింతకాలము శిరం
బట్టిట్టులాడించి, పాం
ధునితో నిట్లను గానలో మెలఁగు జం
తువ్రాతమాలింపఁగా:—
"వినుమో పాంథ! యహింస భోగులకుఁ బృ
థ్వీపాలక శ్రేణికిన్
దనరున్ సాధన కందరాని దొక స్ప
ష్టక్లిష్ట వృత్తాంతమై. 103

"ఎలమి, నహింస నేర్చుకొన
దే మును బెబ్బులికోడె సన్మునీం
ద్రుల పదసన్నిధిన్? ఋషివి
ధుండగు బుద్ధుని యాశ్రమంబులో
మెలఁగిన సర్పరాజు తల
మీఁద వసించిన కప్ప లిప్పుడున్
గొలుచుఁ దటాకగర్భముల
గుంపులుగూడి తదార్ద్రచిత్తునిన్. 104

"ఫల పవనాహార భక్షణంబునఁ జేసి
బ్రతుకదే మును మునీశ్వరచయంబు?
తృణకందళంబులు దిని పశుప్రచయంబు
దేహదార్ఢ్యంబు సాధించుకొనదె?
ఆలారగించి పారావతంబుల పిండు
కాననంబులఁ బూటఁ గడపుకొనదె?
పలుచని గాలి గర్భమునిండ బూరించి,
దృంభూవిభుఁడు నూరేండ్లు మనఁడె?
సింహశార్దూల క్రూరతాజీవనమున
కివ్వసుంధర మనుజుండె హేతువగును;
మనుజునైజంబ తత్పరిసరవిహార
సకల జంతూత్కరంబున సంక్రమించు. 105

“పంచ భూతాత్మకంబైన ప్రకృతి సుఖము
ననుభవించెడు హక్కు మర్త్యునకె కాదు,
కలదు ప్రతి చిన్ని ప్రాణిభృత్తులకుఁగూడ,
బలము గలదంచు దోఁపిడి సలుపఁదగదు. 106

“చితుక దహింసాజ్యోతి
ర్లతిక ధరాచక్రమెల్ల లయమైన, సము
చిత బుద్ధ దివ్యచరణ
ద్వితయము మన్నించియున్న దిగ్దేశములన్. 107

“ఘటికాయంత్రం బొక్కటి
ఘటియింపంబడియె నీదు కాయమునందున్
బుటుకునఁ జెడిపోయినచో
కటకట! నీమేను మృత్తికాభాండమగున్. 108

“పొగులకు మన్న! మీ భరత
పుత్రులు దుర్బలులైరటంచు, ము
జ్జగమున కార్యధర్మములు
చాటిన పుణ్యుల కన్నదమ్ములై
మిగిలినమీరు శాశ్వతుల,
మిత్రుల యుగ్ర నిశాతహేతులం
దెగని యహింస మిమ్మమృత
దేహులఁజేసి జయించు నుర్వరన్. 109

“ఘన వివేకానందముని యమేరికసీమ
సన్నుతింపఁగ జయస్తంభమెత్తె,
అరుణాచలము మీఁద నరుణ తేజశ్శాలి
రమణర్షి శత్రుషట్కమునణంచె,
అరవిందముని నిరంతర సమాధిన్నిల్చి
లోకత్రయంబు వశీకరించె,
మూఁడుగాళ్ళుల దొడ్డ ముసలికోమటిసెట్టి
స్వేచ్ఛా నికుంతంబు బేరమాడె,
నాల్గు ఖండములకు నవనవోజ్జ్వలములౌ
ధర్మమార్గములకు దారిసూపి,
ఘనత నాచికొన్న ఖండంబు మనదన్న!
పౌరుషంబు మనది, ప్రజ్ఞ మనది! 110

“స్థిరత దయాపరిశ్రమఁ బ
సిద్ధివహించిన భారతాంబకుఁ
మురిపెపు బిడ్డ లాంధ్రు, లుడి
వోని మహత్తర త్యాగదీక్షలోఁ
బెరిగినవార, లీ భువన
పీడ సహింపరు, ధర్మచింతయుఁ
బరహితముఁ భవమ్మని జ
నంబులు క్రోలిన పాలుమీఁగడల్. 111

"ఊరకపోదు బుద్ధుని మృ
దూక్తి పటుత్వము, క్రీస్తుప్రేమసా
క్సారము, రామకృష్ణ ముని
సంద్రని తాత్త్విక సౌరభంబు, ని
స్సారము లీకటారుల ద్వి
షజ్జయముల్, దాదిలేని తృష్ణకుఁ
గారణభూతముల్, తెరపిఁ
గానని చింతలకుఁ జిరాయువుల్. 112

"ఉడుగని సత్యధర్మముల
కూపిరిసల్పని యట్టివేళ తే
ర్పడియెడి నొక్క మారపుతు-
భక్తి హుళిక్కి, ఋజుప్రవృత్తి గా
రడి, కరుణాగుణంబు వృధ
రా యనిపించు, సముత్థితంబులై
చెడుగున దల్చి రాజ్యమును
సేయక తీరదు ప్రేమ మిత్రమా! 113

"ఆనందించితి, మీ యుగోన్నతి కసా
ధ్యంబైన మీయాంత్రిక
జ్ఞానాభ్యున్నతికిన్, ధనాధిపుల సాం
ద్రత్యాగ రాజాప్తికిన్;

దీనంబై విలపించు లోకమునకున్
విశ్రాంతి గల్పించి పెం
పూనుంగావుత! మీ పురాణ నిగమ
ప్రోద్గాఢ ధర్మార్థముల్. 114

"గౌతమ బైరాగి కృపా
స్ఫీతేక్షణపం క్తి విశ్వవిశ్వానంద
పాత్రికాంతుల జిమ్మెడు
గాత! శమించెమను గాత! కదనదవాగ్నుల్" 115

అనిపలికిన పుత్రకుని
ట్లను బాంధుం డంజలించి:- "యనఘా! నీ తీ
యని బోధ తప్తమానస
మునకుం జడివానవోలి ముదముఘటించెన్. 116

"ఎన్నం డీరణవహ్ని చల్లవడు,
నింకెన్నండు దిగ్దేశముల్
కన్నుల్ విచ్చెడి, విశ్వలోక
సమతా కల్యాణసంపత్తు లిం
కెన్నండబ్బెడి? నానతీయ గదవే
యేదేని మార్గంబు మా
కన్నా! జ్ఞానకపాలమిత్రమ!
దయావ్యగ్రాంత రంగుండవై." 117

అని, పాంథుఁడు పృచ్ఛించిన,
పునుక యొకింతాగి- "కల దమోఘంబగు చ
క్కని మార్గ మొకటి విను" మని
వినుపింప దొడఁగె మధుర విస్ఫుట ఫణితిఁ:- 118

"ఆచారాంతరముల్, నిరంకుశ మత
వ్యత్యస్తముల్, వర్ణముల్
నీచత్వోచ్ఛ్రిత, లంటరానితముఁ
బీజంబులై విశ్వధా
త్రి చక్రిప్రళయంబు రేచెడి,
విచారింపంగ నేలా? వృథా
వాచాలత్వములుం బ్రలోభ నటనల్
వారింపఁగా నేర్చునే? 119

"తలసూపంబని లేదు సాంఘిక మతౌ
ద్ధత్యంబు లెందేని, భా
షలకుం సర్వకళాలతాంతమున
కౌజ్జల్యంబు సిద్ధింపఁగా
వలె; విశ్వైక్యత విశ్వసోదరత విశ్వ
ప్రాజ్యజాతీయతల్
వెలయంగావలె, హిందుముస్లిములకుం
విఖ్యాత బాంధవ్యముల్. 120

"సమరసభావ నిశ్చల పరిశ్రమకు బ్ర
హ్మాండంబు లున్ముఖంబయినదాక,
వ్యత్యయంబైన తీవ్రాస్పృశ్యతాజాడ్య
మన్నివిధాల రూపణచదాక,
నాజాతి నాయూరు నాదేశమని పొంగు
స్వాభిమానము శూన్యమయినదాక,
విశ్వసాభ్రాత్రంబు వెలయించు నైక్యసం
ఘావాప్తి దిశల పెంపారుదాక,
జ్ఞానమత సాంఘిక స్వేచ్ఛ నల్వురకును
నేకరీతి లాభించునందాక, రాదు
భావిభారత కల్యాణ పరమసుఖము!
కాక చల్లారదెప్పుడు సంగ్రామముఖము. 121

"ఇది నాలో నగుపించు నూతన మహా
ద్దృశ్యంబు, లేదింతకుం
బదకంబొండు ప్రపంచశాంతికి, ప్రజా
స్వచ్ఛంద రాజ్యంబు నం
గదయుం జింతయు లేని భారతసమాఖ్యం
బైన వైకుంఠ సం
పద సంపాదనసేయవోయి నడుముం
బంధించి మిత్రోత్తమా." 122

"కనులుం గర్ణము లూడిన
పుఱుకనగుట జూడనయితి పొలయు న్నల్లన్,
విననైతి ప్రజలయార్త
ధ్వనులన్, దలఁపోయ నేను ధన్యుఁడనయితిన్. 123

"ఏమైనారు కళత్ర పుత్త్రికులు? నీవె
ట్లొంటిమైఁ గానకున్
నీ మీస్సేరిది తప్పుకొంటి" వనినన్,
జింతాకుల స్వాంతుఁడై
యేమాటాడక మూర్ఛమున్గి పడిపోయెన్
గాందిశీకుండు, త
త్సామీప్యంబుననున్న చెట్టు మొదటన్
సర్వాంగ నిశ్చేష్టుఁడై. 124

అతని మూర్ఛదేఱ యరుణుండు పకపక
నవ్వసాగెఁ దూర్పు నగముమీద,
పులుక పలుకదయ్యె, భూరివిషాదంబు
గుండెనిండి కన్నుఁగొనల వెడలె. 125

నిసువుల దలంచి కొన్ని కన్నీళ్లు సిమ్మి,
పులుకమిత్త్రుని విజ్ఞాన బోధఁజేసి
గుండెలోఁ గొంత విశ్రాంతి కుదురుకొనఁగ,
జరిగిపోయిన కథకు నచ్చెరువు పడుచు— 126

"ఇది నాలోఁగల చిత్రవిభ్రమముగానీ
యిక్కపాలంబు ప
ల్కదు, దేశాభ్యుదయాభిలాషినయి ర
క్తక్షోభ వారించెదన్,
సదయంబై యనఘాత్మకంబగు నహిం
సా ఖడ్గముఁ బూనెదన్,
గుదియింతుం గదనోగ్రభూతమును ది
క్కుల్ మ్రొక్కులర్పింపఁగన్." 127

అని తలఁచి, పాంథుఁ డింటికి
జనియెఁ, గపాలంబు నొక్కసన్న్యాసి కరం
బునఁ బూని బిచ్చమునకున్
జనియెన్, శుభరుత మొనర్చె శకున ద్విజముల్! 128

43 /-